



## Nemzetiségi politikánk iránya.



Magyarország nem egynyelvű ország, hanem számos nemzetiség összetétele. Az 1900. évi népszámlálás szerint Magyarország 16,721.574 polgári népességéből (Horvát-Szlavonországot ide nem számítva) magyar anyanyelvű volt 8,588.834 (51,4%) nem-magyar anyanyelvű pedig 8,132.740 (48,6%).

A nem-magyar anyanyelvű népesség így oszlott meg:

német	1,980.423	(11,8%)	horvát	188.552	(1,1%)
tót	1,991.402	(11,9%)	szerb	434.641	(2,6%)
román	2,784.726	(16,7%)	egyéb	329.837	(2,0%)
ruthén	423.159	(2,5%)			

Magyarország tehát egyike a legkevertebb országoknak és a kép még tarkább lesz, ha a történelmet lapozva megismerkedünk mindazokkal a népelemekkel, melyek itt letelepedtek s a magyarságba vagy az ország nemzetiségeibe beolvadtak. Erre nézve a legilletékesebb kutató — Vámbéry Ármin — így nyilatkozik: „a magyarok mai nemzetékeinek ereiben az ősmagyar vérnek egyetlen cseppje sincsen többé meg . . . a magyarság nemcsak vegyülék népet képez, hanem az az ismeretes világnak legeslegtarkább vegyüléknepe, mivel Magyarország sok századon át a kelet és a nyugat felől megindult tarka népelemek lerakodási helye és kristályosodási pontja volt”.

Az ország mai nemzetiségei részben őslakók (mint a tótok, talán a románság egy része), részben pedig később mint telepések jöttek be az országba. Történelmi múltuk, gazdasági erejük és kulturálatuk szerint a politikai erő és a nemzetiségi öntudat igen különböző fokain állanak, de minden tekintetben a román és a tót nemzetiségek alkotják

közöttük a számra és a politikai súlyra nézve legfontosabb elemet. (A nagy műveltségű erdélyi szászország csekély számánál fogva sokkal kevésbé szerepel a nemzetiségi küzdelmekben és megelégszik azzal, hogy a kormánnyal barátságos viszonyban reánézve kedvező kompromisszumokat kössön, úgyannyira, hogy a szászország Erdélyben a magyarsággal szolidáris politikát követ a románokkal szemben.)

Poliglott múltja és jellege ellenére Magyarország nem ismert a múltban nemzetiségi harcokat. És nem is ismerhetett; hisz ma már tudjuk, hogy a nemzetiségi eszme modern produktum s szoros összefüggésben van a naturálgazdaságról az árútermelésre való átmenettel és az iparos és kereskedő városi étellel. Minthogy pedig a modern életnek eme közgazdasági alapjai nálunk, történelmi okokból, jóval később jöttek létre miként a nyugaton: öntudatos nemzeti és nemzetiségi törekvésekről is csak jóval később beszélhetünk: a XVIII. század második felében jelentkeznek azok.

A középkorban a nemzetet az *una eademque nobilitas* alkotta, tekintet nélkül nyelvére és származására, míg vele szemben a jobbagság mint jogtalan, avagy legfeljebb a királyi hatalom által olykor védelembe vett tömeg, teljesen kívül állott a nemzetten s nyelvével s nemzetiségével senki sem törődött. A városi polgári elem Magyarországon mindig idegen és gyöngye volt, melyet esetről-esetre megújuló királyi privilégiumok védtek a fosztogató hűbérurak támadásaival szemben. Ha így a nagy néptömegek nyelve és nemzetisége teljesen közömbös volt, úgy másrészt a magyar nemesség mit sem törődött a saját nyelvével: a latin lett a közélet és a művelt társalgás nyelve, az előkelőbb nemesség pedig az idegen királyi udvar nyelvét és szokásait vette fel. A nemességnek ez az elnemzetietlenedése oly teljes volt, hogy „Zemplénben, a híres kuruc vármegyében — írja Acsády — még 1826-ban azt hirdették, hogy a magyar nyelv alkalmazása veszedelmet hoz konstitúciónkra és minden javunkra (ezt egy Matolay mondta) és hogy oda a religió, ha a deák nyelv eltörültenek. Némely részről az egész nyelvújítási mozgalmat úgy tüntették fel, mint küzdelmet az egyház ellen, melynek ősi nyelve a latin”. Nyilvánvaló, hogy ily közállapotok mellett teljes anakronizmus modern nemzetiségi törekvésekről beszélni a régibb időben s ma már kétségtelen, hogy ama véres lázadások és zendülések, amelyeket egyes történetíróink a nemzetiségi kérdéssel hoztak összeköttetésbe Erdélyben, nem voltak nemzetiségi mozgalmak a szó modern értelmében, hanem szociális természetű jobbagságlázadások voltak, melyeket vallási szempontok (az uralkodó római kath. és a kálvinista egyház erőszakos térítgetései) még jobban elmérgesítettek.

A valóban nemzetiségi jellegű törekvések: vagyis a magyarság élet-halál harca az egységes nemzeti államért és egyidejűleg az ország nemzetiségeinek harca nemzetiségi öntudatok, egyéniségük fentartásáért, kifejlesztéséért és a nemzetiségi egyenjogúság kivívásáért sokkal későbbi termék és egybeesik azokkal a törekvésekkel, harcokkal és forradalmakkal, melyek a rendiség megdöntésére és a modern magyar állam megteremtésére vezettek. Azt is lehet mondani: a nemzeti eszme és az azt kísérő nemzetiségi kérdés csak egyik oldala ama gazdasági és társadalmi erők életrekelésének, melyek a jobbágyság eltörlésére és a modern jogállam alapjainak lerakására vezettek.

A mozgalom alapoka, melynek az összes többi csak kísérő jelensége: az állattenyésztésből a mezőgazdaságra való átmenetel, melyet a piacra termelés, az ipar föllendülése, a városi élet intenzívebb kialakulása, a honoratior-osztály megerősödése, a népiskola tetemes megerősödése követett. S mindezek az új gazdasági és intellektuális erők magukkal szemben találták a rendi Magyarország elavult alkotmányát, a modern életre alkalmatlan latin nyelvét, a vármegye és az úriszékek jogbizonytalanságát és mindenekfelett a jobbágyrendszert, mely az intenzívebb földművelést lehetetlenné tette s az egyetemesebb nemzeti élet helyett az elmaradt, szűklátókörű partikularizmust tartotta fenn. Így lett a nemzeti eszme csatakiáltása mindazoknak, akik egyrészt az ország önálló létét az osztrák idegenuralommal szemben akarják biztosítani, másrészt azoknak, akik a nemesi vármegye területi és osztályelzárkozottsága helyébe a népképviselőket és a felelős kormányt akarják helyezni. A nemzeti eszme, mint mindenütt, úgy nálunk is, a polgári világ küzdelmét jelenti a feudalizmussal szemben s a harcot jórészt a nemesség szegényebb része és a lateinerség vezeti, kik a francia forradalom eszméin nőttek fel. Így kerül szembe a bécsi abszolutizmus (mely elődeinek szabadelvű kezdeményezéseitől csakhamar visszariadt) és a magyar forradalmi, a jobbágyság széles köreire támaszkodó nemesség és lateinerség. S minél radikálisabb térre lép a küzdelem hevében a nemesség, annál jobban megijed a bécsi udvar e liberális szellemtől s a teljes politikai reakció várába vonul vissza. E pillanatban tényleg a magyar nemesség a társadalmi haladás letéteményese lesz s mint ilyen a világ összes demokratáinak rokonszenvét bírja, mert védi állami élete integritását Ausztriával szemben és a modern liberalizmus jogait a főnemességgel és a magas klérussal szemben.

A magyar forradalom sorsa azonban meg volt pecsételve abban a pillanatban, melyben ugyanaz a nemesség, mely osztályérdekeit legyőzte, képtelen volt faji gőgjét fékezni és a nemzetiségek támogatását a magyar ügynek megnyerni. Ellenkezőleg, Erdély uniójának

erőszakos keresztülvitele lángra lobbantotta mindazt a rettenetes gyűnyanyagot, melyet az évszázados jobbágyelnyomatás és vallásüldözés halmozott fel a nemzetiségi nép lelkében. Így Ausztria uszítása termékeny talajra talált az ország nemzetiségeinek egy részében és a bel- és küllellenség közé szorított magyarság ügye — heroikus harca dacára — elbukott.

De a nemzetiségi békét e korban úgy is lehetetlen lett volna emberi okossággal megkötni és fentartani. Ugyanis a nemzetiségek mereven szembehelyezkedtek Erdély uniójával, a nemzetiségeknek nemcsak polgári egyenjogúságát, de közjog-territoriális függetlenségét is követelték s ezáltal szembekerültek a történelmi fejlődés erőivel. Az unió ugyanis úgy jelentkezett ellenségei szemében, mint az erdélyi magyar nemesség fondorlata, mely magyarországi támogatással akarja előjogait biztosítani. Lehet, hogy az unió benső motívumai csakugyan ilyenek voltak és tény, hogy átmenetileg a nemesi osztályuralom diadalát jelentette régi s részben igen magasrendű (szász egyetem) önkormányzati testek felett. Mégis történelmi távlatból nézve a dolgokat, kétségtelen, hogy Erdély uniója kikerülhetetlen részét képezte annak a folyamatnak, mely Magyarországot mind teljesebb gazdasági, jogi és közigazgatási egységbe hozta s amely a nagy nyugati egységes államokat is megteremtette. Az *Unita Italia* és az *Unita Hungária* — bármily eltérők voltak is gazdasági és kulturális kísérő jelenségeik — lényegében ugyanezt a kikerülhetetlen történelmi processzust jelentik. Ugyanez a folyamat, mely később a határörvidék beolvasztására vezet, pedig az is, mint közigazgatási gépezet a nép igényeit sokkal jobban elégítette ki, mint a vármegye. Azonban a modern állam, miként a modern gazdasági élet, a helyi partikularizmusok mellett lehetetlen s még a közigazgatásilag fejlettebb testületek feláldozása is haladást jelentett, mert nagyobb egység felé vitt, nagyobb asszimilációs lehetőséget teremtett és nagyobb gazdasági hatékonyság érdekeit szolgálta.

A nemzetiségek merev területi partikularizmusa egyrésztől, a magyar nemesség faji elfogultsága másrésztől: szükségkép katasztrófára vezetett.

Ez a katasztrófa szabad teret nyitott az osztrák abszolutizmusnak és az 1863. birodalmi föderatív alkotmánynak. Ez a kísérlet a königrázi csatamezőn *Gross-Österreich* tervének bukásával végződött és az 1867. kiegyezésre vezetett, mely kompromisszum elsősorban az uralkodó házra, a német hivatalnokságra és polgárságra, másodsorban pedig a magyar és lengyel nemességre volt kedvező.

Az újra életképes magyar országgyűlés első feladata — a

múlt keserű tapasztalatain okulva — a nemzetiségi kérdés rendezése volt, mely az 1868: XLIV. t. c.-el nyert szabályozást.

Ez a törvényalkotás több szempontból is figyelmet érdemel, mert kulcsot ad a mai nemzetiségi küzdelem megértéséhez. Ezt a törvényt B. Eötvös József és a többi ú. n. magyar doktrinárek szellemében hozták, kik a korszak legműveltebb és leeurópaibb emberei voltak. Eötvös Józsefnek nagy tudományos apparátussal megvédett álláspontja körülbelül ez volt: A nemzetiségek szabad fejlődését a a magyarság nemcsak biztosítani, de támogatni is akarja az általános jogegyenlőség becsületes keresztülvitele alapján: ellenben területi avagy nemzetiségi közjogi testületek a modern állam szellemébe ütköznek. Az országot nem lehet feldarabolni: viszont biztosítani kell a nemzetiségek szabad és zavartalan kulturális és gazdasági fejlődését az egész vonalon. Erre a magyarság teljes mértékben hajlandó is addig a határig, mely mellett a magyar állam jogi és területi integritása fentartható. Vagyis ez a törvény teljesen az 1861. országgyűlés felirata szellemében hozatott, mely kimondta: „Akarjuk, hogy a polgári jogok teljes élvezetére nézve se vallás, se nemzetiség a hon polgárai között különbséget ne tegyen s akarjuk, hogy más nemzetiségi honfitársaink nemzetiségi igényei mindenben, mi az országnak politikai szétदारabolása s törvényes függetlenségének feláldozása nélkül eszközölhető, törvény által is biztosíttassék.”

Tényleg a nemzetiségi egyenjogúságról szóló törvény hű maradt e nemes szempontokhoz. A magyar államnyelv mellett gondoskodik arról, hogy a közéletben — főleg a vármegyei önkormányzatban — a nemzetiségek nyelve akadálytalanul érvényesüljön az államnyelv mellett s gondoskodik arról is, hogy az államnyelv nem tudásából a nemzetiségi polgárokra sérelem ne háramoljék. A közoktatásra nézve lefekteti azt az alapelvet, hogy az állam állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni köteles arról, hogy „e hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általuk lakott vidékek közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, ahol a magasabb akadémiai képzés kezdődik”. Kimondja továbbá: „azon területeken létező vagy felállítandó állami közép és felső tanodákban, amelyekben egynél több nyelv divatozik, azon nyelvek mindenikének részére nyelv- és irodalmi tanszékek állítandók.” A törvény emellett minden gazdasági és kulturális célra a szabad társulás jogát biztosítja a nemzetiségek számára is. A hivatalok betöltésére nézve pedig kimondja, hogy „egyedül a személyes képesség szolgál irányadóul; valakinek nemzetisége ezután sem tekinthető az országban létező bármely hivatalra, vagy méltóságra való emelkedés akadályául. Sőt inkább az állam-

kormány gondoskodni fog, hogy az országos bírói és közigazgatási hivatalokra s különösen a főispánságokra, a különböző nemzetiségekből a szükséges nyelvekben tökéletesen jártas s másként is alkalmas személyek a lehetőségig alkalmaztassanak”.

Ezek a részletek eléggé kidomborítják a törvény szellemét, mely talán nem volt az országgyűlés többségének őszinte szelleme, de amely tényleg és valósággal megegyezett a magyar renaissance nagy alakjai: Kossuth, Wesselényi, Deák, Eötvös, Széchenyi legbensőbb meggyőződésével. Az is igaz, hogy a törvény olykor kissé homályos vagy nem eléggé szabatos, de kétségbevonhatatlan igazság, hogy a törvényhozástól távol állt minden kényszer magyarosítás vagy beolvasztó törekvés.

És megismerve ezt a szellemet és ezt a törvényt, egy nevezetes ténnyt kell itt leszegeznünk: A nemzetiségeknek ez a törvény nem kellett; ellene küzdöttek; a magyar álláspontot szűkkeblűnek és türelmetlennek mondták; s régi programmunkhoz: a közjogi-territoriális különálláshoz ragaszkodtak.

A lefolyt félévszázad alatt a helyzet tökéletesen megfordult: a magyar túlzók dühöngenek a nemzetiségi törvény ellen; intézkedéseit nem hajtják végre, szellemét meghamisítják. A magyarosítás a törvényhozás nyíltan hirdetett célja lesz. A nemzetiségi képviselők durvaság és inzultus tárgyai, pedig nagy részük a legmérsékeltebb és legkonciliánssabb nyelvet beszélik.

Ezzel szemben a nemzetiségek egyre hangosabban követelik a nemzetiségi törvény végrehajtását, magasztalják megalkotóinak bölcsességét, a nemzetiségi törvény becsületes védelmezője, Mocsáry Lajos, szinte nemzetiségi hőssé lesz, területi elhatárolásokról mit sem hallunk, a szász egyetem utódai az alkotmánypártban ülnek és a szerb vajdaság harcosainak leszármazol a függetlenségi pártban.

Az oly hévvel megostromlott nemzetiségi törvény a nemzetiségi defenzíva fő-főerődítménye lett.

Mi történt itt? A helyes válasz erre a kérdésre a magyar nemzetiségi probléma kulcsát adja meg és szívéhez vezet el.

A 1867. kiegyezés az országot a nemesi osztályok kizárólagos uralmába adta. Számbavehető polgári osztály nem volt: a lateinerek és a zsidó — túlnyomó részében uzoratermészetű — tőke kellő kielégítést talált a gentry és az arisztokrácia szolgálatában. A jobbágy felszabadítás és az új gazdasági élet által régi tétlen és vegetatív életben megingatott gentry képtelen volt az új rendhez gazdaságilag alkalmazkodni és tekintélyes részében tönkre jutott. Ezzel kezdetét veszi a nemesi tenyészpólitika Tisza Kálmánnal, ki a tönkrement nemesség-

nek megnyitja az összes hivatalokat. Az összes jövedelmezőbb és kényelmes, ú. n. elegáns úri hivatalok nagyrészt a gentry kizárólagos privilégiumát képezték és képezik napjainkig.\* Különösen a vármegye volt alkalmas hely arra, hogy a gentrynek tönkrement és egyéb megélhetésre alkalmatlan elemeit sine-cura-kban elhelyezzék. Ez a tenyészpolitika szükségkép magával hozta egy olyan kollektív ideológia kifejlődését, mely a más nemzetiségű középosztályt a hivataloktól és különösen a vármegyéktől távol akarta tartani. Kenyérküzdelem, régi nemesi gőg és a forradalmi idők véres emlékei — különösen Erdélyben, hol igen sok magyar családban voltak a román fölkelésnek áldozatai, kiknek szörnyű sorsát borzalommal beszélte el egyik nemzedék a másikkal —; a félművelt körök esztétikai jellegű ellenszenv az idegen nyelvvel és vallással szemben; a sovinizmus eme forrásaira spekuláló sajtó üzleti lármája: mindez hozzájárult ahhoz, hogy a „közös ellenség”, a „nemzetiségi veszedelem” a „dákorománizmus” és „a pánszlávizmus” ideológia egyre dúsabb gyümölcsöket teremjen.

Csakhamar egy másik, nem kevésbé hatalmas erő érezte hatását, mely ugyanebben az irányban működött. Mentől inkább lábra kapott a függetlenségi párt, mentői hevesebben ostromolta a szabadelvű párt politikáját Ausztriával szemben s mentői inkább a közjogi kérdések terére vitte át a népek és az osztrák gyáripár által tönkretett kisiparosságnak egyre fokozódó gazdasági és szociális elégedetlenségét: annál szükségesebb volt az uralkodó 67-es rendszernek a nemzetiségi kérdés izgalma, mert az számára könnyű „hazafias” diadalokra nyújtott alkalmat, elterelte a figyelmet a kormányra kellemetlen kérdésektől s a kiegyezési mű főargumentuma lett az a szempont, hogy a „nemzetiségi veszedelemmel” csak Ausztria támogatásával birkózhatunk meg. Most, hogy a koalíció kormányra jutása Ausztria uralmát még nyilvánvalóbbá tette s a függetlenségi politikusok presztízseiket elvesztették: csak természetes, hogy a sajtóiroda annál inkább szítja a „nemzetiségi veszedelem” rémét.

Az az erős aszimilációs folyamat, melyet a kiegyezést követő fölpezsdült gazdasági és politikai élet magával hozott, ugyanezt a tendenciát erősítette. Itt mindenekelőtt nagy és jelentékeny volt a nemzetiségi és a zsidó renegátok szerepe, akiknek lélektanához tartozik,

\* Mocsáry Lajos kiszámította, hogy a fontosabb hivatalokban alkalmazott 9541 tisztviselő közül csak 199 volt román: „az elősorolt állami hivatalok viselőinek számából két százalék, mondj két százalék van alkalmazva, holott a románok az ország összes lakosságának húsz százalékát teszik; az a két százalék is túlnyomó részben csak a legalantasabb állásokat foglalja el; főispán egyetlen egy sincs.” (*Néhány szó a nemzetiségi kérdéstről*. Budapest 1886).

hogy azt az érdeket, melynek szolgálatába szegődtek, különös nagy lármával és feltűnő eszközökkel képviseljék.

Ezek az osztálylélektani és pártpolitikai szempontok azonban nem magyarázhatják meg azt az egyetemes jellegű folyamatot, mely bennünket foglalkoztat. A kormány, a gentry, a zsidóság egyedül nem hozhatott volna létre ilyen nagy eredményt. A nevezetes változás alapoka nem ezekben a kísérő jelenségekben, hanem abban a tényben keresendő, hogy az ország összes gazdasági, kulturális és hatalmi-politikai erői rendkívül a magyarság — természetesen elsősorban a történelmi osztályok — javára tolódtak el. A régi, részben a nemzetiségi vagy polgári hivatalnoki osztály helyét mindenütt a magyar nemesség vagy ideológiájában teljesen beolvadt polgárelemek foglalták el; a parlamentben a nemzetiségi kisebbség sok ideig szóhoz sem juthatott; az ausztriai nemzetiségi viszályok közepette az „egységes” magyar parlament felé gravitált a monarchia súlypontja; a természetes asszimiláció gyorsan haladt előre a magyarság által lakott rendkívül termékeny területen\*, mely az ország gazdasági életének középpontja; a városok, a fejlődő ipar és kereskedelem, valamint a magyar hivatalnokság és lateinerség fokozódó fogyasztási igényei folytán oda betolduló magyar népesség hatása alatt egyre magyarabbaká lesznek\*\* s nagyságban és fontosságban a nemzetiségi kulturközpontokat rendkívül túlszárnyalják; az egykor idegen arisztokrácia teljesen magyar lesz, sőt amely mértékben kiélesedik a szociális kérdés, ugyan olyanban hirdeti magyarságát és fészkei be magát a függetlenségi pártba; a nagy vasútépítések és vízszabályozások által az ország területe tényleges gazdasági egységbe jut; a kapitalizmus a mezőgazdasági termény fölöslegeken alapulván, csak természetes, hogy az ipar, kereskedelem, bankügy túlnyomó részben magyar kézbe jut\*\*\*; a magyar közművelődési intézmények a felsőbb fokokon kizárólag élvezik az állam támogatását, de ettől eltekintve a nemzetiségi vidék arány-

\* Egyes írók 2.700,000-re teszik amaz idegen nemzetiségű egyének számát, kik az utolsó 120 év alatt a magyarságba beolvadtak.

\*\* 103 városjellegű, ötezer lakoson felüli alakulatból 80 magyar, 8 német, 7 tót, 6 szerb, 2 román.

\*\*\* Az ipartestületek pl. 1897-ben így osztottak meg: volt 222 magyar tájon, 27 tót tájon, 39 román tájon; a hitelintézetek között magyar volt 1220 intézet 296,6877 ezer frt alaptőkével és 600.11588 ezerfrt jelzálogállománnyal tót volt 191 intézet, 15.9231 ezer forint alaptőkével és 40.123,8 ezer forint jelzálogállománnyal; román volt 371 intézet 30.717'5 ezer forint alaptőkével és 67.585,5 ezer forint jelzálogállománnyal; összes nemzetiségi együtt: 771 intézet 59.811,9 ezer forint alaptőkével és 121.2207 jelzálogállománnyal. (Balogh Pál adatai *A népfajok Magyarországon*. Budapest, 1902, 1064., 1065 lap.)



talantul gyöngébb és szegényebb; \* a magyar sajtó csodálatos lendületet nyer\*\*; a mozgó tőke csaknem teljesen magyarrá lett és az ország egész gazdasági és kultúrélete Budapesten koncentrálódik, mely mellett minden egyéb vidéki gócpont eltörlül.

Ezek a tényesorok tették tönkre a nemzetiségek közjog-territoriális álmait és növesztették meg a forradalomban kimerült történelmi osztályok hatalmi igényeit. Ezért nem kell többé a nemzetiségi törvény a történelmi osztályoknak s ezért lesz az mindinkább palládiumává az elnyomott nemzetiségnek.

Viszont ugyanaz a kapitalisztikus és kulturfejlődés, melyről itt szó volt, azt eredményezi, hogy a nemzetiségek is nagyobb erőre tesznek szert és jogaikat — többé nem a közjog-territoriális, de az adminisztratív és kulturkérdések előtérbe tolásával — egyre hatékonyabban védelmezzék meg. A hivatalokból, a politikából és a társadalmi életből bojkottált nemzetiségi középosztály a nemzetiségi nép vezére lesz, úgy a közös elnyomatás összeforrasztó erejénél fogva, mint azon okból, hogy existenciája attól a bizalomtói függ, mellyel iránta népe van. Nemzeti érzés, az elnyomottak elkeseredése, a gazdaságilag gyöngye létfontartási érdeke: mind egybejárászik arra, hogy ez a viszony megerősödjék.

Ha a magyarországi nemzetiségi törekvéseket közelebbről megvizsgáljuk, látni fogjuk, hogy azok nálunk is, mint a külföldön in *ultima analysi* a nép legéletbevágóbb érdekeit érintik s azoknak az ú. n. „nemzetiségi izgatók” csak pregnánsabb, szintetikusabb kifejezést adnak. Ezek a nemzetiségi törekvések három nagy osztályba sorozhatók: olyanokra, melyek

I. a nép közigazgatási és igazságszolgáltatási bajaira vonatkoznak;

II. a nép gazdasági bajaira vonatkoznak;

III. a nép iskolai és egyéb kulturális bajaira vonatkoznak.

Ad I. Ami a közigazgatási bajokat illeti, voltaképen nem is egyes konkrét bajokról van itt szó, pl. a közigazgatási gépezetnek célszerűtlen, lassú vagy drága működéséről, miként a külföldön, hanem magáról az egész rendszerről. Erről a rendszerről Grünwald Béla személyes tapasztalatai alapján ezt írta: „A helyi és sze-

\* Beksics az 1894. évi adózásokból kimutatta, hogy Budapest egymaga közel akkora adóterhet visel, mint az összes perifériák, vagyis az összes nemzetiségi vidékek együtt: mely arány azóta sem változhatott lényegesebben; a nemzetiségeknek ez a relatív szegénysége a főoka annak, hogy az összes felső tanintézetek 11,013 hallgatójából 9880 magyar volt.

\*\* A postán szállított magyarországi lappéldányokból 1906-ban magyar volt 103,429.418, tót 4,715.820, román 3,784,385 példány.

mélyes érdekek oly rendszere fejlődött ki, melynek uralma demoralizálabb, undorítóbb, veszedelmesebb a szabadságra nézve az abszolutizmusnál is.” És ma az óvatos *Jogtudományi Közlöny* megismétli ezt az ítéletet, azt írván közigazgatásunkról, hogy az „manapság nálunk még nagyrészből önkényen alapszik s . . . csaknem minden terén a protekció, a befolyás, a „kijárási” nagy szerepet visz”. Valóban minden tárgyilagossággal szemlélőnek el kell ismernie, hogy a jogbizonytalanság, erőszak, osztálygögg rendszere ez. Ez a közigazgatás ma is feudális jellegű és — ha nem is jogilag, de tényleg — születési előjogokon nyugszik, nem a nép akaratának végrehajtója, hanem a nép ura, melynek egyedüli feladata, hogy az adókat behajtsa, a csöndet fenntartsa, a mandátumokat beszolgáltassa és a népakaratot mindenben az urak osztályérdekeinek megfelelő irányba kényszerítse. Emellett a tisztviselők többnyire nem értik a nép nyelvét, kétes és megvesztegethető egyének tolmácsszolgálatára vannak ráutalva. A nép a közigazgatásban csaknem mindenütt elnyomóját és ellenségét látja. Lényegében a közigazgatás osztályuralmi mechanizmusa az, mely őt minden modern szellemű ténykedésre alkalmatlanná teszi.

Ettől eltekintve: a nép nyelvének nem tudása még ott is felülülja a jogrendet, ahol osztálygögg vagy hatalmi önkény kevésbé érvényesül, mint pl. bíróságainknál. Valóban monstruózus gondolat, hogy milliók legvitálisabb jogi és gazdasági érdekeiben olyanok döntsenek, kik e milliók nyelvét nem értik! Ez a polgári jogegyenlőség rettenetes megsértése, mely minden igazságos embert megdöbbent. A szegény ember törvény előtti egyenlősége — jól tudjuk — pusztán fikció. A drága és bonyolult jogrendben csak vagyonos ember igazodhatik el megfelelő szakértő segédlellemmel. A kapitalista jogrendnek ezt a szinte „természetes” jogegyenlőtlenségét még fokozza a nép nyelvét nem értő közigazgatás és bíraskodás. Ez teszi a nemzetiségi népet még jogfosztottabbá, mint a magyart. És ezt a jogfosztottságát még ő fizeti meg, a drága tolmácsdíjakkal.

Csak természetes, hogy mindebből a nemzetiségi paraszt csupán idegennyelvű elnyomást lát s az egész adminisztráció problémája előtte nemzetiségi jelleget ölt: saját véréből való hivatalnokok kellenek neki, kik ugyanazt a nyelvet beszélik, kik vele élnek, szokásait, bajait, törekvéseit ismerik.

Ad II. A nemzetiségi nép gazdasági bajai általánosságban ugyanazok, mint a magyar nép bajai: alacsony szellemi és gazdasági kultúra, alacsony munkabérek, az ipar hiánya, mely a fölös mezőgazdasági munkaerőket foglalkoztathatná, a hitel uzsora jellege, az exten-

zív mezőgazdaság mellett a föld és legelő hiánya, mely a szaporodó népet egyre kevésbé tudja eltartani.

A magyar paraszt legnagyobb baja, a latifundium, a román vidékre sokkal kevésbé nehezedik rá, sőt bátran nevezhető Erdély a kisbirtok hazájának. Ennek ellenére a román nép gazdasági színvonala sokkal alacsonyabb, mint a magyaré, vagy a szászé; sőt rettenetes igénytelensége teszi győztessé a földért való küzdelemben a többi fajokkal szemben.

A román népnek s általában a nemzetiségi nép részének (a szászt és a németséget leszámítva) nagyobb gazdasági elmaradottsága számos okban gyökerezik: jórészt a perifériák terméketlenebb vidékeit lakva, nem alakulhatott ki az a nagyobb mezőgazdasági *surplus*, mely minden iparnak és kereskedelemnek az alapja. Ez az oka, hogy a nemzetiségi részek eliparosodása még sokkal elmaradottabb, mint a magyaré. (1000 ember közül magyar vidéken 481,54 az östermelő, ellenben tót vidéken 563,63, román vidéken 633,88.) Azután — eltekintve a kis- és nagy üzemek gazdasági fölényének vitakérdésétől — kétségtelen, hogy csak az intenzív, modernül gazdálkodó, szövetkezeti alapon nyugvó kisbirtok lehet a gazdasági haladás formája, nem pedig az az extenzív, eladósodott, izolált és a kortól elmaradt kis- és törpe birtok, mely nemzetiségi vidékünknek gazdasági típusa. Ez a két ok — melyhez kétségtelenül a politikai és a közigazgatási elnyomatás is hozzájárul — azt a harmadikat eredményezi, hogy a nemzetiségi vidék szellemi kultúrája sokkal alacsonyabb, ami a gazdasági fejlődést súlyosan megbénítja, „Tudatlanságának eredendő oka — mondja Éber Ernő a román parasztról — hogy az első fokon, a népiskolában nem kapja meg a tudás elemeit.”\* Nem csekély tényező ebben az eredményben a népies gazdasági szakoktatás csaknem teljes hiánya a nemzetiségi vidéken.

Míndezen az okok természetesen az uzsorakapitalizmus szeretlen elharapózására vezet, melyben olykor testvériesen vesznek részt magyar hazafiak és nemzetiségi agitátorok.

E szomorú gazdasági helyzetet még jobban elmérgesíti a földnek egyre fokozódó hiánya s innen magyarázható meg az a nagy elkeseredés, melyet a nemzetiségi népben a magyar kormány szerencsétlen telepítési politikája ébreszt, mely a durva, de legalább nagystílusú pozeni kolonizálásnak kicsiny, bosszantó és nyomorúságos karrikatúrája: néhány ezer „fajmagyar” telepest hoznak kincstári birtokra, oly vidékeken, ahol a földéhség különben is nagyon erős. Elképzelhető, hogy a gazdasági élet-halál harcot folytató szegény román

\* *Fajok harca*. Adatok az erdélyi nemzetiségi kiadáshoz. Budapest, 1905.

paraszt minő érzelmeket táplálhat a magyar állammal szemben. Szükségtelen mondani, hogy ezek a kísérletek „nemzeti” szempontból is teljesen meddőek: a nagy nemzetiségi tenger csakhamar magába olvasztja a mesterséges magyar szigeteket.

Így válnak a nép gazdasági bajai a nemzetiségi vizálynak erjesztő gombáivá.

Ad III. Közigazgatási és közgazdasági vonatkozásainál még talán fontosabbak a nemzetiségi kérdés nyelvi és iskolai vonatkozásai. Mert ez a nemzetiségi kérdés legérzékenyebb oldala, hisz minden küzdő nemzetiségi mozgalom a közös nyelv és a közös hagyományokon, kultúráján épül fel. Most tehát, hogy az egyre inkább megnövekedett sovíniszta és nacionalista áramlat nyíltan vagy titokban, de egész kétségtelenül oda törekszik, hogy a nemzetiségek nyelvét háttérbe szorítsa s helyette a magyar nyelv kényszerű oktatását a népiskolákban egyre nagyobb mértékben vigye keresztül,\* (bár ezek a rendszabályok sem közelítik meg pl. a poroszok eljárásának durvaságát a lengyelekkel és a dánokkal szemben) csak természetes, hogy a nyelvükben megtámadott nemzetiségek igen érzékenyen reagálnak ezen törekvésekkel szemben s a forszírozott magyarosítás eme tényei végeredményükben csak a nemzetiségi öntudat megerősítésére vezetnek, amint az erőszakos németesítési kísérleteknek nagy szerepük volt a magyarság nemzeti öntudatának fölkeltésében. És ez az érzékenység és ellenállás tényleg indokolt is. Indokolt a nemzetiségi küzdelmek kollektív lélektana szempontjából, mélyben a közös nyelv ápolása és kultusza, a leghatalmasabb összefűző és az egyéni önzést a közös érdekeknek alárendelő erő. De indokolt szociális szempontból is. Ugyanis az iskolai forszírozott magyarosítás egyik fő-főoka a nemzetiségi nép siralmas kultúrai elmaradottságának. Mert ott, ahol a nemzetiségi nép minden magyar kultúrától távol zárt telepterületein él, minden iskolai magyarosítás lehetetlenség, mert az iskola a maga 4 órájával teljesen tehetetlen az élet 20 órájával szemben. Ellenben ha saját nyelvükön jó és ingyenes állami isko-

\* Különösen a szegény felekezeti iskolák állami támogatása révén igyekszik a kormány egy újabb törvénnyel a magyar nyelvtanítást fokozni. A helyzet az 1905—1906 tanévben a következő volt: az elemi népiskolák közül

magyar volt (kisegítő nyelv használata nélkül)	9788
magyar volt (kisegítő nyelv használatával)	1954
nem magyar volt, a magyarral vegyesen; magyarul is tanították a magyar nyelvet, a számtant, a hazai földrajzot és történelmet, néhol még a hazai alkotmánytant)	1665
nem magyar volt (a magyar használata nélkül; ezekben a magyar nyelv csak mint tantárgy, vagy egyáltalán nem szerepelt)	3154

lákban (mert a felekezeti nemzetiségi iskolák színvonala a legtöbb helyen kétségbeejtő) csakugyan elültetnék a gyermekekben a kultúra élet csiráit és a magasabb emberi sorsba való fölemelkedés vágyát: akkor a nemzetiségek legképesebbjei szívesen fognák második nyelvként megtanulni azt a nyelvet, mely őket emberibb élet-standardba vezet, egészen úgy, mint Észak-Amerika szabad és magas napszámot adó kulturlevegője játszi könnyűséggel tanítja meg angolul a „leg-államellenesebb” nemzetiségeket és fajokat is.

Tényleg és valójában a kérdés nem az, hogy a nemzetiségek megmaradnak-e tótnak, romának stb. vagy magyarokká lesznek-e; hanem az, hogy megtanulják-e tótul, románul stb. azt a kultur-lét-minimumot, mely nélkül európai közigazgatás és közigazdaság nem lehetséges, vagy megmaradnak-e abban a barbár tudatlanságban és babonában, mely őket alkalmas anyagává teszi minden gazdasági korrupciónak és politikai önkényuralomnak. Oly népeket, melyek tömött sorokban élnek földjükön, teljesen lehetetlen nyelvüktől megfosztani. Azokat magyarokká nem tehetjük, legfeljebb még néhány évtizedig megtartjuk abban a félbarbarizmusban, mely minden kizsákmányolás alapja.

Igen vázlatosan elmondva, ezek azok a gazdasági, kulturális és politikai bajok, melyek a magyarországi nemzetiségi kérdés legmélyebb gyökereihez elvezetnek.

A mai állam és hivatalos világ e bajok orvoslása helyett, azok ellen fordul, kik népük sérelmeinek és szenvedéseinek szószólói s akiket egyszerűen „hazaáruló izgatóknak” szoktak nevezni, pedig ezeknek túlnyomó többsége nem a magyar állam integritása ellen agitál, hanem a ma uralkodó osztály visszaélései ellen. Vagyis a hatalom mai letéteményesei ugyanazt az eljárást követik a nemzetiségi kérdéssel szemben, mint a szocializmussal szemben: hírlapi üldözés, társadalmi terror, sajtóperek és büntetések. Pedig minden küzdő mozgalomnak a mártírok csak újabb lendületet adnak. A *Tribuna* egy statisztikát készített, melyből az tűnik ki, hogy 1906. április hó 22. óta 1908. augusztus hó 27-ig 226 ügy került nemzetiségi izgatás vagy vele rokon címen bíróság elé és a vádlottakra összesen 181 év 3 hó és 6 nap fogházat és 89,087.50 korona pénzbüntetést szabtak ki. Ezek a számok aligha túlzottak, midőn pl. Björnson ismert levelének lefordítása és közzététele valamelyik nemzetiségi lapban elégedő ok volt a vád megindítására.

Nyilvánvaló, hogy ez az egész politika kártékony és esztelen, mert megrontja az ország békés fejlődését és produktív erőinek szabad

gyarapodását. E mellett teljesen kilátástalan, mert ha a rengeteg orosz és német állam dús pénzforrásaival, félelmetes haderejével és óriási bürokrata apparátusával képtelen volt a maroknyi finn és lengyel népet beolvasztani, minő dőreség elhinni, hogy a mai szegény, gyöngye, elmaradt Magyarország lesz képes ilyen erőszakos eszközökkel asszimilálni az ország lakosságának csaknem a felét.

Végül nincs semmi szükség reá, mert a magyarság békés hegemóniáját gazdasági és kulturális túlsúlya kellően biztosítja s minden erőszakos rendszabály annak csak ártalmára lehet.

Elméleti abszurditása és gyakorlati kártékonyága ellenére ez a politika kétségtelenül folyni fog tovább, mert a kormányzást seholsem a benthami elv irányítja, hanem az uralmon lévő osztályok hatalmi érdeke. A feudalizmus pedig nem választhat más nemzetiségi politikát, mint épen ezt.

Csakis új osztályok és új hatalmi erők érvényesülése terelheti Magyarországot nemzetiségi politikáját az orosz és a porosz minta erőtlen utánzásától a svájci, belga és északamerikai példa felé.

**Jászi Oszkár.**

